

PhDr. Michal Kurz

Vize a budování socialistických měst v období stalinismu (Praha 1948–1956)

Oponentský posudek dizertační práce

Michal Kurz se ve své obsáhlé práci věnuje proměnám Prahy v mimořádně složitém období od sklonku 40. do poloviny 50. let. Cílem práce bylo nejen postihnout témata a ideje, které se zamýšlené radikální přeměny města týkaly, ale také zasadit je do dobových tezí o socialistickém městě a jeho aspektech. V prvním oddíle zkoumá pojem socialistického města a jeho aspekty. Následuje sonda do „topografie stalinské modernity“ s velmi zajímavou analýzou strategií vnímání města i vhledy do dobové diskuse. Vlastní těžiště práce představuje rozsáhlý oddíl o Praze padesátých let, v němž jsou postupně představena témata plánů města, realizovaných intervencí a jednotlivých aktérů sledovaných dějů. Až následně je podrobně analyzován fenomén socialistického města s jeho sovětskými kořeny a domácí recepcí. Finále práce představuje sonda to pozoruhodného tématu zamýšleného ústředního prostoru Prahy v oblasti Josefova a Starého Města a závěr.

Předložená práce je zjevně výsledkem mnohaletého bádání a úvah. Autor dokázal k jednotlivým tématům dohledat vyčerpávající množství dobových pramenů a publikací. Suverenita, s jakou je text většinou formulován, svědčí o mimořádně hlubokém vhledu do problematiky, jehož se mu během dlouhé doby studia tématu podařilo dosáhnout. Mnohé partie práce jsou mimořádně zajímavé a objektivní – ať již z hlediska sond do dobového myšlení (úvodní analýzy utopií a realismu jako zobrazení společnosti v jejím revolučním vývoji, proměnlivá definice socialistického města či fenomén modernizace, spojený paradoxně s jazykem socialistického realismu), urbanistické situace (skvělá analýza směrného plánu, zasazení urbanistických témat do politického a ideologického rámce), reálných proměn architektury (ucelená charakteristika intervencí s jejich dobovou reflexí, mimořádně objektivní a dosud takto komplexně nezhodnocená část o ústředním prostoru Prahy) či extrémně důležitého tématu památkové péče (zahrnující nejen ideologické rekonstrukce, ale velmi cenou analýzu celkové snahy o proměnu vnímání minulosti skrze její dobové interpretace). Neméně zajímavé jsou části, věnované genezi fenoménu socialistického města v Sovětském svazu a jeho možné aplikaci v našem prostředí (včetně pozoruhodného tématu aktivního působení sovětských poradců).

Práce jako celek je bezesporu mimořádná, velmi přínosná a rozhodně ji doporučuji k obhajobě. Její přečtení mě nicméně vedlo i k několika poznámkám, které mají spíše obecný charakter a mohou snad autorovi poskytnout určitou reflexi, jež se může odrazit v úpravách textu před jeho pravděpodobnou – a velmi žádoucí! – publikací.

1) Celek práce je komplexní a monumentální. Autorovou snahou bylo zjevně sledovat u každého ze sledovaných fenoménů jeho kořeny a historicko-filozofické souvislosti. Tento záměr je záslužný a rozhodně vedl k zajímavým výsledkům a interpretacím. Zároveň se však práce díky tomu někdy až příliš rozbíhá a ztrácí linii výkladu, kterou je pak třeba složitě navazovat. S tím souvisí i skutečnost, že práce možná sleduje až příliš mnoho témat, která se ne vždy důsledně propojí. S trochou nadsázky by bylo možno říci, že zde místo jedné dizertace vlastně jsou dvě nebo tři, které se různě prostupují, setkávají – nebo někdy i míjejí.

2) Díváme-li se na obsah, je práce strukturována a řazena poměrně jasně. Vlastní četba však přináší pohled trochu jiný. Není zcela jasné, proč „aktéři“ nejsou předřazeni popisu vlastních dějů, jichž se účastní. Stejně tak je zvláštní, že podrobnější výklad fenoménu socialistického města nebo sovětských vzorů jsou zařazeny až poté, co byly v předchozích kapitolách na Prahu de facto aplikovány. Některá témata se navíc několikrát vracejí, přestože už byla jednou důkladně probrána (například fenomén socialistického realismu a jeho aplikace), což textu občas (jistě neprávem) dává charakter samostatných neprovázaných studií. Pro publikaci proto třeba celou strukturu práce znovu promyslet a opakující se témata eliminovat.

3) Přes architektonicky zaměřené téma autor v některých důležitých momentech do značné míry pominul soudobou uměnovědnou literaturu ke sledovaným tématům. Jak architektura socialistického realismu, tak například fenomén EXPA 58 za sebou mají poměrně obsáhlou uměnovědnou diskusi, která by některé momenty pomohla dále objasnit – nebo naopak umožnila neopakovat již řečené. Je skvělé a nezbytné opírat se o dobové texty a prameny – avšak stejně tak je žádoucí sledovat jejich soudobou reflexi.

4) Metodologie práce je jasně definovaná a bezpochyby adekvátní. Přesto se nelze v některých momentech ubránit pocitu, že autor v zápalu nad sledováním dobových tezí a diskuzí pominul základní výchozí skutečnost – totiž, že se jednalo o jedno z nejtemnějších období v našich dějinách, jež bylo plné represí, strachu a oportunistu, které nutně deformovaly jednání osob i jejich názory. Mnohé teze tak nelze vnímat jako reálné vlastní názory, ale spíše jako obrannou snahu o pouhé profesní či dokonce fyzické přežití jejich nositelů – nebo naopak jako clené účelové konstrukty, které mohly mít ve skutečnosti zcela jiný smysl.

Tyto poznámky nicméně nijak nezpochybňují kvalitu a přínos práce, který je nesporný. Jak jsem již konstatoval výše, text bezpochyby splňuje požadavky kladené na dizertační práci a s radostí jej proto doporučuji k obhajobě.

V Praze, dne 19. 12. 2023.

doc. PhDr. Richard Biegel, Ph.D.